Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport Dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas

15 juli 1997

881-23

ISBN 90-421-0244-6
Utrecht, Commissie voor de milieu-effectrapportage.

2

commissie voor de milieu-effectrapportage

Aan Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant
Dienst Waterstaat Milieu en Vervoer
Postbus 90151
5200 MC DEN BOSCH

uw kenmerk	uw brief	ons kenmerk
441889	d.d. 14 mei 1997	U488-97/Kk/eh/881-24
onderwerp	doorkiesnr.	Utrecht,
Advies voor richtlijnen Dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas	(030) 234 76 66	15 juli 1997

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een advies voor richtlijnen uit te brengen voor een milieueffectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over de dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas. Overeenkomstig artikel 7.14 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal gaarne vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen.

ir. M.M.U. van Dis
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas

Secretariaat: Arthur van Schendelstraat 800
Utrecht, tel.: (030) 234 76 66
telefax: (030) 233 12 95

Correspondentie-adres:
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

3

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas

Advies op grond van artikel 7.14 van de Wet milieubeheer voor het milieueffectrapport over de dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas,

uitgebracht aan Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant door de Commissie voor de milieueffectrapportage; namens deze,

de werkgroep m.e.r. Dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas

de secretaris

drs. J.A. Koekkoek

de voorzitter

ir. M.M.U. van Dis

Utrecht, 15 juli 1997

INHOUDSOPGAVE

		Pagina
Hoofdpunten van het advies		1
1.	**Inleiding**	3
2.	**Probleemstelling en doel, besluitvorming en uitgangspunten**	4
	2.1 Probleemstelling en doel	4
	2.2 Besluitvorming en beleidskader	5
3.	**Huidige toestand en waardering van het gebied**	6
	3.1 Algemeen	6
	3.2 Geomorfologie, bodem, grond- en oppervlaktewater	6
	3.3 Landschap	6
	3.4 Natuur	7
	3.5 Cultureel erfgoed	7
	3.6 Overige functies	7
4.	**Visie, alternatieven en voorgenomen activiteit**	8
	4.1 Visie	8
	4.2 Voorgenomen activiteit en alternatieven	9
	4.2.1 Algemeen	9
	4.2.2 Alternatieven	9
5.	**Gevolgen voor het milieu**	11
	5.1 Geomorfologie, bodem, grond- en oppervlaktewater	11
	5.2 Landschap	11
	5.3 Natuur	12
	5.4 Cultureel erfgoed	12
6.	**Vergelijking van alternatieven**	12
7.	**Leemten in kennis**	13
8.	**Evaluatieprogramma**	13
9.	**Vorm en presentatie**	14
10.	**Samenvatting van de Projectnota/MER**	14

Bijlagen

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 14 mei 1997, waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

2. Kennisgeving in Staatscourant nr. 92 d.d. 20 mei 1997

3. Projectgegevens

4. Lijst van inspraakreacties en adviezen

HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

Het Hoogheemraadschap van West-Brabant heeft het voornemen om de dijk ten zuiden van de Bergsche Maas te verbeteren.

Ter ondersteuning van de besluitvorming over het dijkverbeteringsplan ex artikel 7 van de Wet op de waterkering wordt een milieueffectrapportage uitgevoerd.

De Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) meent dat in het milieueffectrapport (MER) voor dit dijktraject in het bijzonder de volgende onderwerpen aandacht behoeven:

- Het in het planproces maken van de keuze voor één van volgende planbenaderingen voor het dijkvak 40:
  a. Het ontwerp van de waterkering in het dijkvak 40 houdt geen rekening met de door Rijkswaterstaat gewenste zuidelijke verschuiving van de dijk. De visie van de dijkverbetering is vooral gericht op het minimaliseren van de ingreep; of
  b. Het ontwerp van de waterkering in het dijkvak 40 sluit aan bij de wens van Rijkswaterstaat om de dijk in zuidelijke richting te verschuiven en beschouwt dit als onderdeel van de ontwerpopgave. De visie op de dijkverbetering is hierop afgestemd.

- De keuze voor een van beide planbenaderingen voor het dijkvak 40 houdt mogelijk een wijziging in van het voorgestelde alternatief in de startnotitie. Daarnaast is het mogelijk dat door de verdere aanscherping van de visie op de dijkverbetering er andere inrichtingsvarianten en of alternatieven ontstaan. De projectnota/MER zal inzicht moeten bieden waarom en welke keuzen gemaakt zijn en hoe dit mogelijk doorwerkt in de alternatieven (en of varianten).

- De betekenis van dit Maastraject in een groter verband en de oplossingen voor de concrete inrichtingsopgave per deeltraject. Hierbij dient het kunstmatige karakter van de rivier als gegraven koppelstuk tussen de midden- en benedenloop en de dominantie van het agrarisch grondgebruik aan de orde te komen. In de visie dient beargumenteerd te worden of en hoe deze bijzondere karakteristiek deel uitmaakt van de ontwerpopgave en hoe hier in het ontwerp mee om wordt gegaan.

groen

9

1. INLEIDING

Het Hoogheemraadschap van West -Brabant heeft het voornemen om de dijk ten zuiden van de Bergsche Maas tussen de Donge en het Afwateringskanaal 's-Hertogenbosch – Drongelen te verbeteren.

Per brief van 14 mei 1997[1]] stelde het College van Gedeputeerde Staten van Brabant, als bevoegd gezag in deze m.e.r.-procedure, de Commissie voor de milieueffectrapportage in de gelegenheid advies uit te brengen voor de richtlijnen voor de inhoud van het op te stellen milieueffectrapport.
De openbare bekendmaking van de start van de m.e.r.-procedure vond plaats in de Staatscourant van 20 mei 1997[2]].

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de milieueffectrapportage[3]]. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de milieueffectrapportage en wordt in dit advies 'de Commissie' genoemd.

Het doel van dit advies is om de gewenste inhoud van de richtlijnen voor de projectnota/milieueffectrapport (MER) aan te geven. De Commissie haakt in haar advies in op de startnotitie. Dit betekent dat de Commissie een aantal onderdelen, in het bijzonder de visie en uitgangspunten, de ontwerp-oplossingsrichtingen en de voorgenomen uitwerking van alternatieven, heeft getoetst op juistheid, compleetheid en relevantie voor de uiteindelijke besluitvorming. Dit advies richt zich vooral op die onderwerpen en punten die in de projectnota/MER nog nader toegelicht en onderzocht moeten worden en verder op die stappen in het planvormingsproces die nog ontwikkeld moeten worden.

In de 'Hoofdpunten van het advies' zijn de belangrijkste punten van dit advies weergegeven.
Bij de opstelling van haar advies heeft de Commissie rekening gehouden met de via het bevoegd gezag ontvangen adviezen, commentaren en opmerkingen[4]].

---

1 Zie bijlage 1.
2 Zie bijlage 2.
3 Zie bijlage 3.
4 Zie bijlage 4.

41

2. PROBLEEMSTELLING EN DOEL, BESLUITVORMING EN UITGANGSPUNTEN

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."*

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van bestuursorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

2.1 Probleemstelling en doel

De startnotitie geeft in hoofdstuk 2 aan dat enkele dijktrajecten ter plaatse van kruisende wegen niet hoog genoeg zijn, de dijk plaatselijk onvoldoende stabiel is en dat op één locatie gevaar voor piping en microinstabiliteit bestaat. Verder zijn grote delen van het buitentalud onvoldoende erosiebestendig. Om aan de veiligheidsnormen te voldoen zijn dijkverbeteringsmaatregelen dan ook noodzakelijk.
Ook voldoet de dijk niet aan de eisen die door de initiatiefnemer vanuit het oogpunt van inspectie, beheer en onderhoud, aan de dijk worden gesteld.

In de projectnota/MER moet concreet worden aangegeven welke locaties niet voldoen aan de veiligheidsnorm en welke maatregelen getroffen moeten worden om te voldoen aan de wettelijke veiligheidsnorm.

De startnotitie bevat in hoofdstuk 2 een beschrijving van de tekortkomingen van de dijk die als uitgangspunt voor het MER kan dienen. De volgende punten verdienen daarnaast de aandacht:
- een onderbouwing van het tekort schieten van de buitentaluds betreffende de erosiebestendigheid;
- de kwaliteit van de in de dijk aanwezige kunstwerken;
- de problematiek ten aanzien van de kabels en leidingen in de dijk;
- de wijze waarop omgegaan wordt met het beoordelingsprofiel zoals bij het dijkvak 51.

Hoofddoel van de dijkverbetering (zie startnotitie paragraaf 2.2) is dat de dijktrajecten zuidelijk langs de Bergsche Maas het vereiste veiligheidsniveau tegen overstroming moeten garanderen en dat zij voldoen aan de gestelde eisen ten aanzien van inspectie, beheer en onderhoud (uiterlijk in het jaar 2000).
Als nevendoel is geformuleerd dat de dijkverbetering zo veel mogelijk wordt ingepast in de overige functies die de dijk en het aangrenzende gebied kunnen vervullen. Behoud en waar mogelijk versterking van de Landschap, Natuur en Cultuurhistorische(LNC)-waarden worden nagestreefd. Verder wordt per homogene eenheid gestreefd naar een eenduidige vormgeving.

Het is de Commissie tijdens haar locatiebezoek duidelijk geworden dat het verzoek van Rijkswaterstaat om een zuidelijke verschuiving van het dijkgedeelte tussen de A27 en het gemaal Dombosch een bepalende factor kan zijn bij de tracékeuze van de waterkering voor het dijkvak 40 (zie ook inspraakreactie 1, bijlage 4).

De Commissie adviseert het doel van de dijkverbetering voor het dijkvak 40 nader te concretiseren, de mogelijkheden voor behoud en versterking van de LNC-waarden hierin te betrekken en een nadere invulling te geven aan de door Rijkswaterstaat gewenste situatie.
Hier dient het gedachtengoed van de Commissie Boertien in verwerkt te worden, namelijk: het realiseren van een veilige en beheerbare dijk waarbij de landschappelijke, natuur- en cultuurhistorische waarden en de in het geding zijnde functies tot een integraal ontwerp worden vertaald.

Voor het betreffende dijkvak zijn twee verschillende planbenaderingen denkbaar:

a. Het ontwerp van de waterkering houdt geen rekening met de door Rijkswaterstaat gewenste ontwikkelingen. De visie op de dijkverbetering is vooral gericht op het minimaliseren van de ingreep en het inspelen op het huidige vastgestelde beleid; of
b. Het ontwerp van de waterkering sluit aan bij de gewenste ontwikkeling van Rijkswaterstaat en beschouwt dit als onderdeel van de ontwerpopgave. De visie op de dijkverbetering dient hierop te worden afgestemd.

De Commissie beveelt aan om in het vervolg van het planproces een keuze voor één van beide benaderingen te maken.

2.2 Besluitvorming en beleidskader

Besluitvorming
In de startnotitie is in hoofdstuk 1, paragraaf 3.2, 3.3 en in bijlage 3 beschreven voor welk besluit de projectnota/MER wordt opgesteld en welke overheidsinstanties hierbij betrokken zijn. Ook wordt in bijlage 3 duidelijk gemaakt volgens welke procedures en welk tijdpad dit geschiedt en welke adviesorganen en instanties daarbij formeel en informeel zijn betrokken.
In de projectnota/MER kunnen de betreffende passages van de startnotitie, waar mogelijk met een bundeling van deze informatie in een paragraaf, worden overgenomen.
Voor zover de in startnotitie aangegeven toekomstige ontwikkelingen een rol spelen bij de dijkverbetering, moet worden aangegeven welke eisen deze stellen of welke beperkingen de ontwikkelingen opleggen aan de besluitvorming over de voorgenomen activiteit.

Beleidskader
In paragraaf 3.1 van de startnotitie wordt een aantal beleidsstukken opgesomd dat eisen stelt of beperkingen oplegt aan de besluitvorming over de dijkverbetering. Van deze besluiten dient echter te worden aangegeven in hoeverre zij betrekking hebben op en kaderstellend zijn voor dit dijkverbeteringsplan. De

13

Commissie adviseert in de Projectnota/MER aan te geven hoe de verschillende plannen en het beleid doorwerken in de randvoorwaarden van de visie op de dijkverbetering.

3. HUIDIGE TOESTAND EN WAARDERING VAN HET GEBIED

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."*

3.1 Algemeen

De **bestaande toestand van het milieu** moet worden beschreven voor zover deze door de dijkverbetering wordt beïnvloed. Naast een inventarisatie van de huidige situatie moet voor de LNC-elementen ook een waardering van deze elementen plaatsvinden. De omvang van het studiegebied wordt bepaald door de te verwachten reikwijdte van de effecten en de wisselwerking met de omgeving. Dit betekent, dat per milieuaspect de omvang van het studiegebied kan verschillen. Voor zover in het gebied bepaalde **autonome ontwikkelingen** plaatsvinden, of binnen afzienbare termijn veranderingen kunnen worden voorzien onder invloed van vastgesteld beleid, dient dit bij de beschrijving van de bestaande milieutoestand te worden betrokken.

3.2 Geomorfologie, bodem, grond- en oppervlaktewater

De projectnota/MER dient een beeld te geven van de geomorfologie, de bodemgesteldheid inclusief mogelijke vormen van bodemverontreiniging en de waterhuishouding van het studiegebied, voor zover die van invloed kunnen zijn op de uitvoering van de dijkverbetering.

3.3 Landschap

In de projectnota/MER moeten aan de orde komen (mede aan de hand van visualisaties):

- De landschappelijke hoofdstructuur van het gebied, waarbinnen de dijkverbetering plaatsvindt, met inbegrip van de samenhangen in regionale context. Een belangrijk aspect hierbij is de huidige en gewenste positie van de Bergsche Maas binnen het stroomgebied van de Maas.
- De karakteristieke dwarsprofielen van de huidige dijk en de overgangen tussen de deeltrajecten.
- De relaties tussen de toegekende functies van het dijklichaam en de vorm.
- Een lengteprofiel langs het dijktracé en de actuele hoogtes van het maaiveld binnen- en buitendijks.

De beschrijving in de projectnota/MER kan worden ontleend aan de in de startnotitie gepresenteerde informatie (paragraaf 4.2 van de startnotitie) en eventueel reeds uitgevoerde inventarisaties. Aandachtspunt bij de beschrijving en waardering is verder de visueel-ruimtelijke kenmerken die karakteristiek zijn voor dit landschap (beelddrager).

3.4 Natuur

In de startnotitie zijn de natuurwaarden summier en in vage omschrijvingen aangeduid. Gemeld wordt dat er weinig waardevolle natuur voorkomt. Toch betreft het deels taluds met een zuidexpositie die plaatselijk steil zijn. In de projectnota/MER dienen dan ook de actuele en potentiële natuurwaarden nader te worden geïnventariseerd en aangeduid. Aandachtspunten bij deze beschrijving zijn: de natte ruigten, bloemrijke vegetaties en bosjes. Deze vormen belangrijke ecologische schakels.

3.5 Cultureel erfgoed

Bij de beschrijving van de cultuurhistorische en archeologische waarden dient, in aanvulling op het in de startnotitie vermelde, in het bijzonder aandacht te worden besteed aan de jongste geschiedenis: de Bergsche Maas als ontworpen rivierloop met karakteristieke technische oplossingen.

3.6 Overige functies

Bij de beschrijving van functies moet worden ingegaan op:
- de recreatieve aspecten van de dijkzone, benaderd vanuit de beleving van de waterrecreant;
- de dijkzone als onderdeel van de stedelijke uitloopgebieden van Waalwijk en Raamsdonksveer en de dijk als onderdeel van het groene recreatieve netwerk.

15

4. VISIE, ALTERNATIEVEN EN VOORGENOMEN ACTIVITEIT

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen."*

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:
"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de nadelige gevolgen voor het milieu worden voorkomen, dan wel, voor zover dat niet mogelijk is, deze met gebruikmaking van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu, zoveel mogelijk worden beperkt."

4.1 Visie

In de startnotitie is aandacht besteed aan het ontwikkelen van een visie op de dijkverbetering. De ontwikkeling van een visie op de dijkverbetering is nodig om de knelpunten te identificeren en als eerste stap om het aantal mogelijke oplossingen in te perken. In de visie wordt, op basis van een inventarisatie van de LNC-waarden en het relevante beleid, een beschrijving gegeven van de huidige en de gewenste kwaliteit.

De Commissie beveelt aan om voor het dijkvak 40 de visie zodanig te concretiseren dat de keuze voor een van de twee planbenaderingen gemaakt kan worden (zoals beschreven in paragraaf 2.1).

De geformuleerde ontwerpuitgangspunten (omschreven in hoofdstuk 5 van de startnotitie) kunnen nader worden vastgesteld. In aansluiting hierop adviseert de Commissie verder:

- In de visie een uitspraak te doen over de betekenis van dit Maastraject in een groter verband en zicht te bieden op oplossingen voor de concrete inrichtingsopgave per deeltraject. De startnotitie mist een visie op de positie van de Bergsche Maas als kunstmatig gegraven "koppelstuk" tussen de midden- en benedenloop van de rivier en de betekenis die deze visie kan hebben voor de aanpak van deze dijk. Hierdoor wordt niet duidelijk hoe omgegaan wordt met de ideeën, zoals die onder andere bij Rijkswaterstaat leven, om juist de verschillende riviertrajecten een specifieke eigen identiteit te geven. Naast het kunstmatige karakter van de rivier is de dominantie van het agrarische grondgebruik in dit traject een opvallend element. Dit geldt zowel voor het binnendijkse als buitendijkse gebied als ook voor het dijklichaam zelf. In de visie dient beargumenteerd te worden of en hoe het agrarisch belang deel uitmaakt van de ontwerpopgave en hoe in het ontwerp beheer en onderhoud van de waterkering zich tot de verschillende agrarische gebruiksaspecten verhoudt (zoals een nieuwe indeling van de percelen, gebruiksmogelijkheden van de taluds de dijkkruin en gebruik van de teen van de dijk voor de ontsluiting van de aanliggende percelen.
- Bij de uitwerking een onderscheid te maken tussen de uitgangspunten en de randvoorwaarden waarbij de kaderstellende uitkomsten voor de dijkverbetering, zoals beschreven bij het beleidskader, terug dienen te komen in de randvoorwaarden.

16

- Een rangorde/ prioriteit aan te geven in de ontwerpuitgangspunten waarbij aangegeven wordt hoe deze doorwerken in de kansrijke oplossingen. Dit kan eveneens de basis vormen voor de onderbouwing voor de "leidraden voor inrichting " (zoals genoemd in hoofdstuk 5 van de startnotitie, die hier niet onderbouwd worden).
- Een nadere motivering te geven voor het dijkprofiel (de gekozen kruinbreedte en taludhelling).

4.2 Voorgenomen activiteit en alternatieven

4.2.1 Algemeen

Op basis van de in hoofdstuk 5 van de startnotitie gepresenteerde visie is in paragraaf 6.2 van de startnotitie voor de dijktrajecten aangegeven welke alternatieven geselecteerd zijn.

4.2.2 Alternatieven

In het MER moet naast het voorkeursalternatief het meest milieuvriendelijke alternatief MMA[5]] worden geformuleerd. Indien het voorkeursalternatief afwijkt van het MMA dient dit te worden beargumenteerd.

De keuze voor een van beide planbenaderingen voor het dijkvak 40, zoals beschreven in paragraaf 2.1, houdt mogelijk een wijziging in van het voorgestelde alternatief in de startnotitie. Bij het opstellen van het alternatief waarbij verschuiving van de dijk plaatsvindt, conform de wens van Rijkswaterstaat, dient eveneens de verlaging van het terrein van de Pontonnierskazerne in beschouwing te worden genomen[6]].
Daarnaast is het mogelijk dat door de verdere aanscherping van de visie op de dijkverbetering er andere inrichtingsvarianten en/of alternatieven ontstaan. De projectnota/MER zal inzicht moeten bieden waarom en welke keuze gemaakt zijn en hoe dit mogelijk doorwerkt in de alternatieven (en/of varianten).

In de projectnota/MER hoeft het beschreven alternatief in de startnotitie dat mogelijk afvalt niet te worden uitgewerkt. Wel dient de projectnota/MER inzicht te geven waarom alternatieven en/of varianten afvallen dan wel ontwikkeld zijn. De Commissie kan zich voorstellen dat de besluitvorming over de concretisering van de visie en de daarmee samenhangende ontwikkeling dan wel het afvallen van alternatieven plaatsvindt in de stuurgroep. Alle voor de plantoetsing relevante verslagen van het overleg hierover dienen aan de projectnota/MER te worden toegevoegd.

---

5 De situatie die zich zou voordoen indien de voorgenomen dijkverbetering niet zou plaatsvinden en waarbij wordt getracht het gestelde veiligheidsdoel op een andere wijze te realiseren, is niet reëel; met andere woorden er bestaat geen nulalternatief.

6 Uit de inspraakreactie van Rijkswaterstaat (zie ook bijlage 4, inspraakreactie 1) blijkt dat nader onderzoek uitwijst dat verschuiving en verlaging van het terrein van de Pontonnierskazerne een aanzienlijke bijdrage levert aan de waterstandsverlaging en dat daarnaast een knelpunt in de rivierafvoer wordt opgelost.

17

Beheer en onderhoud
In het MER dient expliciet te worden aangegeven op welke wijze het beheer en onderhoud plaats vinden voor de verschillende dijkvakken.
Indien bij de dijkverbetering constructies worden toegepast, dient de toekomstwaarde hiervan in beeld te worden gebracht in de projectnota/MER.

Meest milieuvriendelijk alternatief (MMA)
De Commissie beveelt aan om via een 'actieve' aanpak tot het MMA te komen omdat dit een grotere gebruikswaarde voor de besluitvorming kan geven. Bij deze aanpak wordt, na benoemen van de met prioriteit te beschermen of te ontwikkelen LNC-waarden, per alternatief gezocht naar de mogelijkheden om deze waarden zo veel mogelijk te ontzien, dan wel te ontwikkelen (op voorwaarde dat wordt voldaan aan de gestelde veiligheidseisen). Er dient een maximaal behoud van LNC-waarden te worden nagestreefd.
Het meest milieuvriendelijke alternatief moet verder realistisch zijn, dat wil zeggen het moet voldoen aan de doelstellingen van de initiatiefnemer, alsmede binnen zijn competentie liggen. Daarnaast moet het MMA uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu.

De Commissie adviseert om in het MMA het aanbrengen van een schrale toplaag op het boventalud en het uitstrooien van gebiedseigen zaad op de taluds mee te nemen. Tezamen met het natuurtechnisch beheer draagt dit bij aan de ontwikkeling van de droge ecologische verbinding.
De bij het MMA genoemde aandachtspunten als materiaalbron en grondstoffenuitputting zijn van minder belang.
Indien wordt gekozen voor het door Rijkswaterstaat gewenste alternatief (verschuiving van de dijk in dijkvak 40) dient in het MMA aandacht te worden besteed aan:
- mitigerende maatregelen voor het mogelijke verlies aan natuurwaarden;
- de mogelijkheden voor het ontwikkelen van natuurwaarden.

Compenserende maatregelen
Op grond van het Structuurschema Groene Ruimte kan compensatie onderdeel uitmaken van de in de projectnota/MER te behandelen alternatieven. Onder compensatie wordt verstaan: het creëren van waarden elders die vergelijkbaar zijn met de waarden die verloren zullen gaan als gevolg van uitvoering van de voorgenomen activiteit. De mogelijkheden voor compensatie van verloren gegane LNC-waarden dienen bij alle betreffende alternatieven te worden beschreven.

18

5. GEVOLGEN VOOR HET MILIEU

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."*

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dienen de volgende algemene richtlijnen in acht te worden genomen.

- Aangegeven moet worden of de effecten tijdelijk of permanent zijn.
- Aangezien in het onderhavige project naast negatieve ook positieve milieugevolgen kunnen optreden, dienen beide in de effectenbeschrijving te worden opgenomen.
- Naast een eventuele kwantitatieve waardering van te verwachten milieugevolgen, moeten deze ook in ieder geval kwalitatief beschreven worden.

In de startnotitie is opgesomd welke beoordelingsaspecten zullen worden gebruikt om de gevolgen voor het milieu te bepalen. In dit hoofdstuk gaat het om aanvullingen van hetgeen reeds in de startnotitie is vermeld en om specifieke aandachtspunten.

5.1 Geomorfologie, bodem, grond- en oppervlaktewater

In de projectnota/MER moet worden aangegeven in hoeverre aardkundig en geomorfologisch waardevolle gebieden worden aangetast door vergraving.
Ook de mogelijke gevolgen van veranderingen in grondwaterstromingsrichtingen en kwelhoeveelheden moet worden beschreven.

5.2 Landschap

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dient per alternatief te worden aangegeven in hoeverre de aangewezen visueel-ruimtelijke waarden gehandhaafd dan wel gewijzigd worden, zowel per deeltraject als voor de gehele dijk.

Bijzondere aandacht bij de beschrijving van de milieugevolgen is gewenst voor effecten op:

- herkenbaarheid van de dijk als zelfstandig landschappelijk element ten opzichte van de omgeving;
- visueel-landschappelijke waarden door het verdwijnen dan wel minder herkenbaar worden van identiteitsbepalende landschapselementen (beelddragers). De visuele effecten van de maatregelen dienen te worden geïllustreerd.

5.3 Natuur

Bij de analyse van milieuveranderingen kunnen verschillende invloeden worden onderscheiden, namelijk:

- taludverflauwing en -bekleding waardoor gebieden met waardevolle flora en fauna worden verkleind, en/of leefgebieden van waardevolle soorten kleiner worden en versnipperd raken;
- aantasting van 'groengebieden' (bosjes en ruigten).

Per alternatief moet voor elk van deze effecten worden nagegaan, waar deze zullen optreden en naar verwachting leiden tot een verandering in vegetatie en fauna. Hoewel de vegetatiewaarde van de dijkhellingen betrekkelijk gering is, moet toch worden aangegeven waar door dijkverbetering waardevolle vegetatie zal verdwijnen. Eveneens moet worden aangegeven of maatregelen zullen worden genomen om dit te voorkomen, bijvoorbeeld door het op depot zetten van de bovengrond en het na de dijkverbetering weer terugbrengen van de grond.

Uiteraard moeten ook positieve effecten die het gevolg zijn van bijvoorbeeld beheersmaatregelen en onderhoud (zoals maaibeheer of extensieve beweiding) en het gebruik van ophoog- en afdekmateriaal en de invloed daarvan op de ontwikkeling van stroomdalvegetaties in de projectnota/MER beschreven worden.

5.4 Cultureel erfgoed

Per alternatief dient te worden aangegeven welke patronen en elementen verloren gaan of worden aangetast, wat de waarde daarvan is en hoe de aantasting verminderd kan worden. Tevens moet duidelijk worden op welke wijze cultuurhistorisch waardevolle elementen in de nieuwe situatie kunnen worden ingepast.

6. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven."*

De milieueffecten van de dijkverbeteringsalternatieven moeten onderling èn met de referentiesituatie worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin de positieve en negatieve effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven verschillen.

Bij de vergelijking van de alternatieven kunnen de financiële aspecten van de alternatieven worden betrokken om de realiteitswaarde van de alternatieven be-

ter te kunnen beoordelen. Dit is in het kader van de milieueffectrapportage niet verplicht, maar het maakt de besluitvorming meer inzichtelijk. Dit geldt met name voor een kostenvergelijking van de diverse mogelijke bijzondere constructies met de meer conventionele oplossingen.

7. LEEMTEN IN KENNIS

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen* [d.w.z. van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, resp. van de milieueffecten] *ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."*

De leemten in kennis en informatie, die van belang zijn voor een goede oordeelsvorming, moeten worden genoemd.
Het doel van deze beschrijving is om een indicatie te krijgen van de volledigheid van de informatie voor de besluitvorming.
Beschreven moet worden:

- welke onzekerheden zijn blijven bestaan en wat hiervan de reden is;
- in hoeverre dit de kwaliteit van de besluitvorming beïnvloedt.

8. EVALUATIEPROGRAMMA

Artikel 7.39 van de Wm:
"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen."

De provincie Noord-Brabant moet bij het besluit over het dijkverbeteringsplan aangeven op welke wijze en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen. Het verdient aanbeveling, dat het Hoogheemraadschap van West Brabant in de projectnota/MER reeds een aanzet tot een programma voor dit onderzoek geeft, omdat er een sterke koppeling bestaat tussen onzekerheden in de gebruikte voorspellingsmethoden, de geconstateerde leemten in kennis en het te verrichten evaluatieonderzoek.
Een mogelijkheid is om dit programma op te nemen in de volgens de Wet op de waterkering voorgeschreven 'Dijkregister'.

21

9. VORM EN PRESENTATIE

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten.
Voor de overige presentatie beveelt de Commissie het volgende aan:

- de projectnota/MER beknopt te houden;
- achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij de projectnota/MER op te nemen;
- kaartmateriaal te voorzien van een leesbare ondergrond met de gebruikte topografische namen en een duidelijke legenda, met kaartschaal;
- reële ontwerpprofielen voor alle alternatieven.

10. SAMENVATTING VAN DE PROJECTNOTA/MER

Artikel 7.10, lid 1, onder h van de Wm:
Een MER bevat ten minste: *"een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven."*

De samenvatting is het deel van de projectnota/MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van de projectnota/MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de belangrijkste waarden van het milieu in het studiegebied;
- de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit;
- het resultaat van de vergelijking van de alternatieven (zo mogelijk in tabelvorm).

De Commissie beveelt aan ook in de samenvatting goed gebruik te maken van kaarten, figuren en tabellen.

BIJLAGEN

bij het advies voor richtlijnen
voor het milieueffectrapport
Dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas

(bijlagen 1 t/m 4)

groen
23

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 14 mei 1997 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

Provincie
Noord-Brabant
Dienst Waterstaat, Milieu en Vervoer

15 MEI 1997

Provinciehuis
Correspondentie-adres
Telefoon (073) 681 28 12

Ons kenmerk: 441889
Uw kenmerk : -
Afdeling : WTR
Doorkiesnr.: 6808188
Bijlagen : 9
Datum : 14 mei 1997
Onderwerp : Startnotitie milieu-effect-rapportage (MER) dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas (Wet milieubeheer artikel 7.12).

De Commissie voor de
milieu-effectrapportage
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

Commissie voor de milieu-effectrapportage
ingekomen : 16 MEI 1997
nummer : 656-97
dossier : 881-1
kopie naar : Sc / [illegible]

8 st

Geachte commissie,

Hierbij doen wij u in achtvoud toekomen de Startnotitie van het bestuur van het Hoogheemraadschap van West-Brabant, inzake de MER voor de dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas.

De Startnotitie is op 12 mei 1997 bij ons ingekomen.

De Startnotitie zullen wij op 20 mei 1997 bekendmaken in De Stem, editie Oosterhout, in het Brabants Dagblad, editie Langstraat en in de Staatscourant.
Een exemplaar van de kennisgeving treft u hierbij aan.

De Startnotitie ligt van 21 mei 1997 tot en met 17 juni 1997 ter inzage. De termijn voor het indienen van schriftelijke reacties loopt eveneens tot en met 17 juni 1997.

Wij verzoeken u ons binnen de voorgeschreven termijn van 9 weken (artikel 7.14 Wet milieubeheer), zo mogelijk eerder, te adviseren op de te geven richtlijnen inzake de inhoud van het MER.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,
namens deze,
het hoofd van het bureau Waterschappen,

mr. J.A.Th.M. de Visser

BIJLAGE 2

Kennisgeving van de startnotitie in Staatscourant nr. 92 d.d. 20 mei 1997

Dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas

Milieu-effectrapportage/Startnotitie

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant maken als bevoegd gezag, gelet op artikel 7.12 van de Wet milieubeheer, het volgende bekend.
Het dagelijks bestuur van het Hoogheemraadschap van West-Brabant heeft op 12 mei 1997 bij het college van Gedeputeerde Staten een Startnotitie ingediend voor een milieu-effectrapportage (MER). Dit is de eerste stap in de procedure voor het opstellen van een MER, voor de dijkverbetering van de zuidelijke dijk langs de Bergsche Maas (tussen Drongelens Kanaal en de monding van de Donge).
Het MER wordt gemaakt om de gevolgen voor het milieu zichtbaar te maken.
De Startnotitie geeft duidelijkheid over de noodzaak van de dijkverbetering, de ontwikkelingen die in het gebied rondom de dijk worden gewenst en de kansrijke alternatieven die voor de verbetering geselecteerd zijn.
De provincie zal het Hoogheemraadschap richtlijnen geven die gebruikt moeten worden bij de verdere uitwerking van deze kansrijke alternatieven. Deze verdere uitwerking gebeurt in een Projectnota/MER voor de dijkverbetering.

Informatie omtrent de voorgenomen dijkverbetering
De waterkering aan de zuidzijde van de Bergsche Maas tussen (globaal) Geertruidenberg en Waalwijk voldoet niet overal aan de gestelde veiligheidsnormen en moet worden verbeterd om de maatgevende hoogwaterstanden op de Bergsche Maas met een kans van voorkomen van 1/2000 per jaar te kunnen keren. Uit het in 1995 en 1996 uitgevoerde onderzoek naar de noodzaak tot verbetering blijkt dat dit dijktraject moet worden verbeterd.
De waterkering dient in het jaar 2000 waterstaatkundig veilig te zijn.

De Startnotitie geeft inzicht in de relatie tussen de voorgenomen dijkverbetering en andere (ruimtelijke) ontwikkelingen in het gebied langs de waterkering. Tevens is een visie op de gewenste dijkverbetering opgenomen. Daarbij is rekening gehouden met de wensen vanuit de landschappelijke, natuurwetenschappelijke en cultuurhistorische waarden (LNC-waarden) en de overige functies die de waterkering vervult. In de Startnotitie staat beschreven welke varianten en alternatieven in de Projectnota/MER in beschouwing worden genomen en hoe deze selectie tot stand is gekomen. Hierbij komen tevens de belangrijkste te verwachten milieu-effecten aan de orde en is ook de procedure met betrekking tot de voorgenomen dijkverbetering beschreven.

De Startnotitie ligt vanaf 21 mei 1997 t/m 17 juni 1997 op werkdagen ter inzage in:
- het gemeentehuis van Geertruidenberg te Raamsdonksveer;
- het gemeentehuis van Waalwijk;
- de bibliotheek van het provinciehuis te 's-Hertogenbosch;
- het kantoor van het Hoogheemraadschap van West-Brabant te Breda.

Inspraak
Belanghebbenden kunnen inspreken op de nu ingediende Startnotitie. Hun reacties zullen waar nodig verwerkt worden in de richtlijnen die de provincie gaat opstellen.
Schriftelijke opmerkingen over de Startnotitie kunnen gedurende de periode van terinzagelegging, dus tot en met 17 juni 1997, worden ingezonden aan Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, Dijkverbetering zuidelijke dijk Bergsche Maas, Postbus 90151, 5200 MC 's-Hertogenbosch.
Degene die opmerkingen inzendt kan verzoeken zijn persoonlijke gegevens niet bekend te maken.
Mondelinge opmerkingen kunnen gedurende de terinzagetermijn naar voren worden gebracht door telefonisch contact op te nemen met de aan het slot van deze publicatie genoemde provinciale contactpersoon.

In deze fase van de procedure kunnen alleen opmerkingen worden gemaakt over de op te stellen richtlijnen.
De Projectnota/MER wordt daarna geschreven aan de hand van deze richtlijnen. Te zijner tijd zal de Projectnota/MER ter inzage worden gelegd, samen met het voorstel voor de dijkverbetering van het Hoogheemraadschap.
De provincie zal over de richtlijnen nog worden geadviseerd door de landelijke Commissie MER en door de provinciale Coördinatiecommissie voor dijkverbeteringsplannen (CCD). Deze laatste commissie zal de Startnotitie behandelen in een openbare vergadering die op 26 juni 1997 zal worden gehouden in het provinciehuis te 's-Hertogenbosch. Nadere informatie over deze vergadering is te verkrijgen bij de heer J. Sonnevijlle, tel. 073 - 6808162.
Meer informatie over de Startnotitie is te verkrijgen bij het Hoogheemraadschap van West-Brabant, de heer C. Verbart, tel. 076-5641000, of bij de Provincie Noord-Brabant, de heer J. v. Lamoen, tel. 073-6808188.

's-Hertogenbosch, mei 1997

Provincie Noord-Brabant

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: Hoogheemraadschap van West-Brabant

Bevoegd gezag: college van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant

Besluit: goedkeuring van het plan tot dijkverbetering volgens de Wet op de Waterkering

Categorie Besluit m.e.r.: C12.1

Activiteit: verbeteren van de dijk ten zuiden van de Bergsche Maas

Procedurele gegevens:
kennisgeving startnotitie: 20 mei 1997
richtlijnenadvies uitgebracht: 15 juli 1997

Bijzonderheden: De Commissie beveelt aan tot het maken van de keuze voor de planbenadering bij het dijkvak 40. De keuze houdt mogelijk een wijziging in van het voorgestelde alternatief in de startnotitie. Daarnaast is het mogelijk dat door de verdere aanscherping van de visie op de dijkverbetering, waarbij het kunstmatige karakter van de rivier en de dominantie van het agrarische grondgebruik aan de orde dienen te komen, er andere inrichtingsvarianten en/of alternatieven ontstaan dan genoemd in de startnotitie.

Samenstelling van de werkgroep:
ir. C. van der Giessen
drs. J.A.A.M. Leemans
ir. L. van Nieuwenhuijze
ir. M.M.U. van Dis (voorzitter)

Secretaris van de werkgroep: drs. J.A. Koekkoek.

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	970605	Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat	Rotterdam	970623
2.	970609	Watersportvereniging "Waalwijk"	Waalwijk	970623
3.	970611	Landbouworganisaties afd. Waspik van de NCB en afd.Langstraat van de GLTO	Waspik	970623
4.	970611	Belanghebbenden zuidelijke dijk Bergsche Maas. Mevr. Y. Broekmans	Waspik	970623
5.	970613	J.J.A. Broekmans	Waspik	970623
6.	970612	Th. Broekmans	Waspik	970623